

РЕЦЕНЗИЯ

**От проф. д-р Радостина Телериг Бакърджиева,
Институт за икономически изследвания при БАН**

Относно:

Конкурс за доцент в професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност Икономика на транспорта / воден и въздушен транспорт/

Основание на рецензията:

- Заповед № 365 от 18.07.2023 на Директора на ИИИ при БАН
- Решение на Научен съвет, Протокол № 7 от 12.07.2023
- Обявен конкурс в Държавен вестник, бр.44/ 19.05.2023

Рецензията е съобразена с критериите и изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и Правилника към него, правилата на НАЦИД и институционалните вътрешни допълнителни изисквания, заложи от ИИИ при БАН.

- Представен е компактно систематизиран от кандидата панел от 8 броя официални документи- Заявление за участие в конкурс, Автобиография, Справка за изпълнение на минималните национални изисквания и изискванията на Правилника за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИИИ при БАН, Справка от НАЦИД, удостоверяваща придобита ОНС „доктор” и заемана академична длъжност „Главен асистент”, Справка от платформа COBISS 2 монографии, Справка за оригинални научни приноси, Списък и копия на представените публикации , Списък на цитиранията, Справка за изпълнение на допълнителните показатели, заложи от ИИИ при БАН, Резюмета на публикациите на български и английски език.

1. Биографични данни на гл.ас. Петя Коралова- Ножарова

Гл.ас. Петя Коралова- Ножарова е родена в гр. Първомай. През 2004 г. завършва средно образователно училище със засилено изучаване на английски език, информатика, математика и информационни технологии. През 2008 завършва факултет

Икономика на инфраструктурата в УНСС, бакалавър. Гл. ас. Ножарова придобива магистърска степен в Университет по приложни науки, Виена, както и в УНСС, Икономика на инфраструктурата. През 2013 г. защитава успешно докторска теза и е Доктор по Икономика на транспорта, УНСС.

От 2008- 2011 гл. ас. Ножарова е експерт към Министерство на транспорта и съобщенията. През 2014-2016 гл. ас. Ножарова е асистент във Висше транспортно училище „Тодор Каблешков”, от 2015-2018 г. – експерт в отдел „Научна и международна дейност”, до 2019 – гл. асистент, зам. ръководител на катедра „Икономика и счетоводство в транспорта”. От 2020 г. гл. ас. Ножарова работи в Институт за икономически изследвания при БАН. През 2022 г. е ключов експерт към КНСБ и представлява интересите на работниците и служителите. Гл. ас. Ножарова е член на Комитета за наблюдение на Оперативна програма „Транспортна свързаност 2021-2027”.

Гл. ас. Ножарова владее на високо равнище английски и немски език.

2. Общо представяне на научните трудове/ публикации.

а/ Изпълнение на количествените изисквания.

Гл.ас. П. Ножарова е изпълнила и надхвърлила минималните национални изисквания и изискванията на Правилника за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на ИИИ на БАН. Присъдена и е ОНС „доктор” въз основа на защитен дисертационен труд / 50 т./, който е публикуван в книга / 75 т./.

Гл.ас. П.Ножарова е представила хабилитационен труд- монография в размер на 178 страници / 100 т./.

Представени са статии и доклади- 2 броя, публикувани в реферирани и индексирани в световно известни бази данни /60 т./, а в нереперирани списания с научно рецензиране 14 бр. / 100 т./, студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световно известни бази данни -45 т. / 1 броя/, а в нереперирани списания с научно рецензиране 1 брой -/ 7, 5 т./

Тези количествени показатели формират количествения формат на група Г в размер на 297,5 т., което означава изпълнение на изискуемите критерии.

б/ Качествени измерения

Представената от гл.ас. П. Ножарова научна продукция е посветена на актуална и изключително динамична изследователска област, пресечна точка на икономиката на транспорта и устойчивото развитие с неговите задължителни измерения-икономически, социални и екологични. Тези проблеми освен че са фокус на теоретико-методологични изследвания, са пряко свързани с приложни аспекти в областта на икономика на транспорта, защита на конкуренцията, корпоративна социална отговорност, зелена сделка, устойчиво развитие. В публикациите се наблюдава прилагането на интердисциплинарен подход. Прави впечатление, че преобладаващата част от публикациите са задълбочени, комплексни и се състоят задължително както от теоретична част и преглед на литературата, така и от обработена база първични данни от емпирични изследвания, в резултат от което са дефинирани конкретни препоръки към стопанската практика. Успешно са прилагани актуални формати- математико-статистически подходи, регресионен анализ и др..

Това прави представеният научен продукт уникален, съответен на дневния ред на обществото и генериращ допълнителна както научна, така и практическа стойност, както от академична, така и от приложна значимост.

Основните направления в изследователската дейност на гл.ас. П.Ножарова могат да бъдат групирани по следния начин:

- Научни публикации в областта на икономиката на транспорта с различни насоки:
  - . морски транспорт – 1.1., 6.3, 8.5., 8.6
  - . вътрешноводен транспорт- 2.1., 3.1., 4.1., 8.3, 8.8
  - . въздушен- 4.1., 6.1,
  - . железопътен- 6.5.,
- Устойчиво развитие и корпоративна социална отговорност, включително социални и екологични проблеми в транспорта / Зелена сделка/- 6.2., 6.6., 8.1., 8.2., 8.3, 8.4., 8.7.
- Дигитализация и теоретични проблеми- 5.1, 6.4., 8.2, 8.4, 8.7, 6.6

В първото направление най-голямо значение има представената от г-жа Ножарова монография „ Ефективни форми на защита на конкуренцията и регулиране на бизнес средата на морския транспорт в България” , 179 с./ В.3./ . В теоретико-методически Първи раздел са изследвани въз основа на запознаване с академични източници теми като същност на конкурентоспособността на международно и

национално равнище, политиките на конкуренция, пазара на товарни превози и мястото на морския транспорт в транспортната система на национално и европейско ниво. / 1.1/¹ Направена е обективна оценка на бизнес средата, в която функционира морския транспорт в България с различни параметри:

-институционална среда- нормативна база /с.55/, екологична политика, включително постигане на нулеви емисии, механизми и инструменти за интернализиране на външните разходи / с.72/

- стратегическа рамка за функциониране на морските и пристанищни оператори, /с-79-84/

- оценка на степента на цифровизация на морския транспорт в България / с.90/

С най-висока научна и приложна стойност е емпиричният анализ в Трета глава, включващ комплексна икономическа оценка на 6 морски пристанища, анализ на ефективността на пристанищната и превозна дейност в морския транспорт.

Във втората студия, индексирана в други международни бази данни, е оценено въздействието на дигитализацията на транспортната инфраструктура върху управлението на човешките ресурси в контекста на Целите на устойчиво развитие на ООН на примера на въздушния и воден транспорт. / 4.1./ Систематизираната обработка на актуални икономически публикации дава основание на автора да обвърже процесите на дигитализация с транспортните операции в инфраструктурните обекти. / с.50-52/. Направена е обективна оценка на икономическото, в частност финансово състояние на транспортната инфраструктура, въз основа утвърдени от Евростат статистически индикатори като брутна добавена стойност, товарооборот на речните и морски пристанища, летища София и Варна, брой заети и размер на средномесечното възнаграждение в сектор «Транспорт, складиране и пощи» за периода 2016-2020 г. Формулирани са приложими и необходими препоръки за стопанската практика.

Цел на публикация Г.2 .1. е изследването на вътрешноводния транспорт в България и мултимодалната транспортна мрежа в контекста нейното интегриране и перспективи за развитие. Задълбочено са изследвани европейската и национална политика в областта на вътрешно-водния транспорт / 8-18 с./, както и европейската концепция в областта на мултимодалните превози. Направена е икономическа оценка

---

¹ Използва се номерацията по списъка на резюметата

на пристанищната инфраструктура и навигационната обстановка в българския участък на р. Дунав в съпоставка със седем държави в сравнение с българските параметри. /с.54-57/. Оценката на възможностите за интегриране на българския воден транспорт към мултимодалната транспортна мрежа е направена въз основа на проведено емпирично изследване, структурирано в 3 модула при анкетно проучване на 27 респонденти, приоритетно производствени и търговски компании. /с. 60-63/. Отговорите на въпросите позволяват не само оценка на нагласите на респондентите по ключови теми относно ролята на логистичните услуги /с.66/, въздействието на инфраструктурата /с. 68/, оценка на законовата рамка /с. 69/, влиянието на климатичните условия / с. 70/, оценка на технологичното равнище / с 72/ , но и за формулиране на конкретни практически значими препоръки към институциите и компаниите.

Във високо индексирания студия 3.1. е анализирана спецификата на мениджмънта на дунавския речен флот. Представена е европейската политика в областта на вътрешно водния транспорт / с. 120-123/ и въз основа на актуална статистическа информация е очертан тренда в развитието на водния флот за периода 2007-2015 г. Изключително ценна теоретически е историческата интерпретация, представяща историята на речния флот в България от преди 1941 г. до наши дни. /с.126-127/ За същия период от време е представена и анализирана творчески богата статистическа и емпирична информация относно товароносимостта на речния флот / с.127/, капацитета на корабите / с.128/, динамиката на средния престой в пристанищата / с.129/, динамиката на работната заплата / с.131/, на производителността на труда / с.132/, на товарните обеми / с. 133/, размера на инвестициите / с.134/. Направен е сравнителен анализ между България и още четири страни относно предоставяните информационни услуги, свързани с р. Дунав / с.140/ Творчески е разработен авторски SWAT анализ на силните и слаби страни, възможностите и заплахите на българския речен флот. / с.143-144/. Въз основа на емпиричните данни са формулирани конкретни практически решения за усъвършенстване на мениджмънта на речния флот в България.

Конкурентоспособността е изследвана в различни измерения- регионално, отраслово, секторно като специално място е отделено на критериите за конкурентоспособност в транспортния сектор. /с. 19-26/. Умело темата за конкурентоспособността е свързана с концепцията за корпоративната социална отговорност в контекста на устойчивото развитие. /с.23/ В пълно съответствие с авторска дефиниция за конкурентоспособността на морския транспорт / с.25-26/ гл.ас.

Ножарова очертава контурите на морския транспорт в транспортната система / с .27-40/, както и нормативните регулации в негова защита. Направена е обективна оценка на бизнес средата, в която функционира морския транспорт в България. / с 53-92/ с фокус – институционалната среда /.

В индексиранията статия /5.1/ са дискутирани процесите на дигитализация в пост пандемична среда и тяхното въздействие върху пазара на труда в транспортния сектор в Юго-източна Европа. Процесът на замяна на персонал с дигитални технологии въпреки забавените темпове последователно се разгръща и в транспортните компании. Запазването на конкурентните предимства на МСП в сектора е предизвикателство особено по време и след периода на пандемия. В статията посредством инструментите на статистически и дескриптивен анализ е разкрит потенциала за протичане на плавен дигитален преход при отчитане на спецификата на технологичната промяна и социалната устойчивост в транспортните компании. Практическо значение имат препоръките за развитие на пътническите автомобилни превози по междуселищните линии.

В индексиранията в международна база данни доклад /7.1./ теоретичната част е посветена на проблемите и перспективите пред дигитализацията на транспортните услуги по р. Дунав. Чрез корелационен анализ е направена комплексна оценка на въздействието на дигитализацията върху превозите на продукти от горското стопанство въз основа на емпирични данни за товаропотоците на горски продукти, превозвани по р. Дунав. В статията е направена оценка на прогреса на горските стопанства по пътя на дигитализацията, идентифицирани на реалните бариери и затруднения, формулирани са конкретни препоръки към стопанската практика.

Публикациите в четвъртото направление са в областта на зеления преход. В публикация Г.8.1. са оценени факторите за насърчаване на зеления преход на европейските микро, малки и средни предприятия в духа на климатичната неутралност и кръговата икономика. Идентифицирани са двигателите, бариерите, както и новите предизвикателства пред малките и средни предприятия за постигане на климатична / Г.8.1- с.62/. Предложени са конкретни мерки в подкрепа на зеления преход в МСП./ с.72-73/

3. Оценка на цитиранията

Списъкът на цитиранията от група Д, представен от гл.ас. Петя Ножарова, показва изпълнение на нормативните изисквания по този показател с общ резултат 160 т. Четири са посочените цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в световно известни бази данни. /60 т./ Шест са цитиранията в монографии и колективни томове с научно рецензиране / 60 т./ В нереферирани издания са посочени 8 цитирания- /40 т./

Висока оценка се дава на това, че 51% от цитиранията са на английски език в утвърдени международни издания, включени в индексирани бази данни. Резултатите от цитиранията са доказателство, че голяма част от научните резултати са представени на международни научни конференции на европейско равнище. 49% от цитатите на български език във високо стойностни научни издания.

4. Оценка на научните приноси

Гл. ас. П.Ножарова е формулирала две групи приноси в научната си продукция-научно-теоретични и научно- приложни. Посочените приноси обаче, са конструирани по групи- приноси в монографии и приноси в останалите публикации. Според рецензента научно-теоретичните приноси трябва да са в един панел, независимо дали става дума за монография, студия или статия. Аналогично трябва да са конституирани и научно-приложните приноси, без значение вида на публикацията.

В най- общ вид научно- теоретичните и приложни приноси напълно се приемат от рецензента.

Рецензентът предлага следните формулировки.

Научно- теоретични приноси:

- Направена е комплексна систематизация на икономическата литература въз основа на най-актуални академични български и европейски автори в областта на представянето на състоянието, динамичния тренд и перспективите пред развитието на водния и въздушен транспорт.
- Въз основа на българска и европейска икономическа литература е направен задълбочен анализ на конкуренцията на морския транспорт в България /в условия на несъвършена конкуренция/. Направена е комплексна оценка на бизнес средата, в която функционира морският транспорт. Представен е задълбочен сравнителен анализ между морския транспорт в България , Гърция,

Хърватска, Естония. Очертани са морските коридори и европейските инициативи. Критикувана е неефективността на националните регулации. /1.1./

- Систематизирани са европейската и национална политика в областта на вътрешно-водния транспорт и са изведени базисните характеристики на европейската политика на мултимодални превози. Акумулирана и анализирана е богатата първична информация относно пристанищната инфраструктура и са систематизирани първични и статистически данни за 9 пристанища въз основа на базисни индикатори като финансови приходи, средна работна заплата, брой служители, приходи и др./5.1/, въз основа на което е направена оценка на потенциала за изграждане на мултимодална транспортна мрежа. /2.1/
- Направена е комплексна оценка на напредъка на транспортния сектор относно изпълнението на заложените в Целите на устойчивото развитие икономически, социални и екологични цели.
- Разработен е задълбочен сравнителен анализ между водния и въздушен транспорт в България и другите европейски страни.
- Панелно е представена нормативната база, въз основа на която функционират водния и въздушния транспорт на национално, европейско и международно равнище
- Всяка от публикациите е изградена въз основа на конструкция- теоретичен анализ, авторска дефиниция на проблема, авторска методология, избрани индикатори и характеристики, което позволява дълбочинен анализ и извеждане на конкретни приноси към реалната икономическа практика.
- Идентифицирани са екзогенните рискове от здравен и военен характер върху икономиката като цяло, в частност върху транспортния сектор./6.2/ Направена е оценка на етапите на прилагане на Плана за възстановяване и устойчивост и новата парадигма чрез смяната на приоритетите в транспорта. /8.2/
- Систематизирани са изискванията на Зелената сделка към транспортния сектор. Представен е опита на шест страни за постигане на климатична неутралност в периода 2010-2019. / 6.4./ Очертани са възможностите и бариерите за осъществяване на Зелената сделка за периода 2010-2019 г. Оценена е степента на прилагане на концепцията за КСО в отделните видове транспорт. /8.1/

Б. Рецензентът предлага следните научно - приложни приноси:

- Върх в академичната компетентност на гл.ас. Коралова- Ножарова са емпиричните изследвания. Въз основа на емпиричен анализ е направена комплексна оценка на състоянието, технико-икономическите характеристики и спецификата на 6 морски пристанища - Варна Бургас, Галин, Солун, Констанца, Риека за периода 2016-2021 чрез съпоставяне на товарооборотите, износ, внос, К на използване на морските пристанища, количество обработени генерални, насипни товари, брой обслужени плавателни съдове, брой заети транспортни работници, производителност на труда, инвестиции в инфраструктурата и др. . /3.1/ Направена е и комплексна оценка на производителността на превозната дейност в морския транспорт за 6-годишен период между България и още четири страни. Формулирани са конкретни препоръки за подобряване на конкурентоспособността и институционалната среда за функциониране на морския транспорт.

.- Въз основа на обработена емпирична база данни чрез авторска методология са интервюирани 27 респонденти, 10 от които производствени и търговски компании. /2.1/ В диаграми и фигури са представени обработените резултати, отчитащи влиянието на нормативната база, икономическите фактори, технологичното равнище, вида на превозваните товари, предлаганите логистични услуги и инфраструктурата върху вътрешно водния транспорт. / 3.2./

- Въз основа на регресионен анализ чрез методология, претендираща за универсалност, е направена оценка за възможностите на дигитализацията върху въздушния транспорт за периода 2016-2021 и са формулирани конкретни препоръки към институциите и авиационните оператори.
- На база първична статистическа информация е разработен динамичен формат за представяне на пазара на труда в сектор Транспорт от 2000 до 2015 г. въз основа на проследяване на динамиката на равнището на средната работна заплата в сектор Транспорт спрямо средната работна заплата за страната. Представена е динамиката на броя на предприятията в сектор Транспорт, квалификационната структура на работниците. Предложени са четири конкретни мерки за повишаване на квалификацията на транспортните работници. В публикация 8.1. са оценени потенциалните възможности 5-те вида транспорт /автомобилен, железопътен, морски, речен и въздушен/ да бъдат социално отговорни.

Концепцията за КСО е интерпретирана по най-актуалния начин като подход за отчитане приноса на компаниите за устойчивото развитие на икономиката./ 8.1., с.457/

5. Изпълнение на допълнителните показатели на ИИИ на БАН

Гл.ас. П. Коралова- Ножарова има богата научно - изследователска дейност и експертна в различни направления.

- Г-жа Ножарова е член на авторитетни творчески и професионални организации като Съюза на икономистите в България и Съюза на учените в България.
- Г-жа Ножарова взема активно участие в международни и национални научни форуми през 2022, 2023, 2021, 2020 . Презентациите, респ. публикациите от конференциите са в областта на корпоративната социална отговорност в транспортния сектор, връзката минимална работна заплата- безработица, изследване на институционалната среда за развитие на морския транспорт, приоритети на Плана за възстановяване и устойчивост и други.

Гл.ас. Коралова- Ножарова има активна експертна дейност като член на Комитета за наблюдаване на ОП „Транспортна свързаност за периода 2021-2027 г.” Тя е експерт в рамките на Компонент 2, както и на Компоненти 4, 5, 6 по проект на КНСБ „Партньорство в дигитална среда: Развитие на дигиталните компетентности” по ОП „Развитие на човешките ресурси”. Представена е отлична оценка/ референция и благодарност за качествено извършената работа про проекта от Директора на Институт за социални и синдикални изследвания към КНСБ.

Гл.ас. Ножарова има участие в качеството си на експерт в Дунавската международна програма, а също така е и член на организационен комитет на международна научна конференция, организирана от ИИИ при БАН.

Доказателство да активната дейност на гл.ас. Ножарова са и приложените референции от Българска морска камара, Европейската комисия и други авторитетни

институции. Гл.ас. Ножарова е активен участник в актуални публикации, възложени от Икономическия и социален съвет.

6. Критични бележки и препоръки

Препоръчително е в перспектива научните публикации на гл.ас. Коралова Ножарова да бъдат в международно утвърдени бази данни като Scopus и Web of Sciences, приоритетно в списанието на ИИИ на БАН –Икономически изследвания . От голямо значение е публикуването в академични издания на водещи европейски университети като предпоставка за бъдещо научно сътрудничество.

Препоръчително е сред публикациите да преобладават по-обемни материали-студии, в които да има както задълбочена теоретична част, така и резултати от самостоятелни изследвания и изучаване опыта / позитивен или негативен/ на реални фирми в България.

Известно затруднение поражда класификацията на публикациите, защото има непълно покритие между номерирането на публикациите в резюметата, оценъчната карта на НАЦИД и подредбата в Описа на документи.

7. Въпроси към гл. ас. Ножарова

1. Възможно ли е гл.ас. Ножарова да очертае актуалното състояние на сектор Транспорт / воден и въздушен/ въз основа на обновените данни на НСИ и Евростат по ключови показатели.

2. Какви корпоративни стратегии и политики да прилагат управляващите мениджъри в компаниите на въздушния и воден транспорт, за да бъде неутрализиран конфликта между финансовите резултати на управляваните от тях дружества и изпълнението на социалните и екологични цели, които си поставят.

3. Къде виждате източници на финансов ресурс в транспортните компании, които да гарантират зеления преход.

4. Каква е оценката Ви за инвестиционен фонд «Три морета» и какви са ефектите за България?

8. Заключение

Въз основа на направената комплексна оценка на документите, представени от гл.ас. Петя Коралова- Ножарова и задълбоченото рецензиране на представените публикации с толкова актуален фокус като развитието на водния и въздушен транспорт в контекста на икономическите, социални и екологични измерения в конкурс за заемане на академична длъжност Доцент по Професионално направление 3.8. Икономика на транспорта /воден и въздушен транспорт/ към секция „Регионална и секторна икономика”, може да се направи извод, че изискванията и критериите на ЗРАСРБ, Правилника за неговото прилагане и респективно заложените в Правилника изисквания на ИИИ на БАН, са комплексно изпълнени от кандидата на обявения от ИИИ на БАН конкурс гл.ас. Петя Коралова- Ножарова .

Въз основа на гореизложеното, въпреки направените препоръки, научните приноси на автора са реални, научният продукт се отличава с висока степен на уникалност, аналитичният инструментариум придава на изследването висока добавена академична стойност. Въз основа на това оповестявам публично положителната си оценка относно рецензираната научна продукция и заявявам публично, че ще дам положителен вот за заемане на академична длъжност ”доцент” по Професионално направление 3.8. Икономика на транспорта /воден и въздушен/ към секция „Регионална и секторна икономика” в ИИИ при БАН от д-р Петя Коралова- Ножарова .

15.09.2023

София

Рецензент:

Проф. д-р Радостина Бакърджиева